

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНІВ І ГАЛУЗЕВИХ КОМПЛЕКСІВ

УДК 338.242

Н.І. Іляш

аспірант
Національний інститут стратегічних досліджень

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемам визначення місця та ролі економічної безпеки реального сектора економіки в системі економічної безпеки держави. Удосконалено суть поняття економічної безпеки реального сектора економіки. Окреслено сутнісні характеристики функціонування реального сектора економіки. Проаналізовано вплив окремих сегментів реального сектора на економічне зростання та безпеку держави. Визначено основні загрози і напрями забезпечення економічної безпеки реального сектора економіки України. Проведено аналіз стану та ефективності державної політики забезпечення економічної безпеки держави. Запропоновано методичку аналізу поточного стану розвитку реального сектора економіки України.

Ключові слова: економічна безпека держави, реальний сектор економіки, економічна безпека реального сектора економіки, інвестиційно-інноваційне забезпечення економічної безпеки.

I. Вступ

Економічна безпека реального сектора економіки є підсистемою економічної безпеки держави та характеризується сукупністю умов захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз, функціонування і розвитку його суб'єктів, їх здатності задовольняти потреби держави та її громадян (у товарах, роботах, послугах), реалізувати економічний потенціал, забезпечувати структурно і просторово збалансований розвиток та конкурентоспроможність національного господарства. Від діяльності суб'єктів реального сектора економіки залежить вирішення цих амбітних та надважливих завдань. Саме тому є всі підстави стверджувати, що на сьогоднішньому посткризовому та посттрансформаційному етапі розвитку вітчизняного національного господарства окреслилися системні проблеми у площині економічної безпеки, зумовлені недостатністю якісних і раціональних інституційних трансформацій та гальмуванням темпів модернізації економіки, підсилені зовнішніми чинниками макроекономічної нестабільності. Їх несвоєчасне вирішення може призвести до втрати економічної стійкості, "консервування" процесів низької фінансово-економічної ефективності та звуження передумов розвитку з прямою загрозою національним економічним, а через них, і суспільним інтересам.

Саме важливість реального сектора економіки, його комплексна роль у вирішенні системних завдань неодноразово актуалізувала потребу в дослідженні його місця і ролі при формуванні системи економічної безпеки держави.

Зростання інтересу науковців до проблем економічної безпеки підтверджується численними науковими працями таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Л. Абалкін, А. Архипов, Т. Васильців, А. Городецький, Б. Губський, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, А. Козаченко, А. Ляшенко, Б. Михайлов, Д. Покришка, В. Пономарьов, Н. Третьякова, А. Сухоруков та ін. Серед науковців, що займалися питанням економічної безпеки держави у реальному секторі економіки, слід відзначити В. Богомолова, Г. Вечканова, Н. Юрків.

Слід відзначити, що більшість вітчизняних та зарубіжних учених визначають структурні складові економічної безпеки реального сектору економіки, які відповідають і структурним складовим безпеки держави. Втім, недостатньо дослідженими залишаються макроекономічна, фінансова та соціально-демографічна безпека, а головне – безпека у сфері структурної політики держави.

II. Постановка завдання

Метою статті є визначення методологічних підходів до дослідження економічної безпеки реального сектора економіки держави на основі сутнісної декомпозиції поняття. Відповідно до означеної мети поста-

влено завдання визначення місця та ролі економічної безпеки реального сектора економіки, окреслення наслідків недостатності функціонально-структурного забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях управлінської ієрархії та обґрунтування необхідності включення такої складової безпеки реального сектора, як безпека у сфері структурної політики України.

III. Результати

Безперечно, що кожен з підходів науковців має право на існування та є об'єктивно доцільним, але коли йдеться про безпеку соціально-економічних систем галузевого чи секторального рівня, на нашу думку, найбільш доречним є забезпечення умов, за яких певний вид економічної діяльності, галузь чи сектор економіки розвиватимуться, забезпечуватимуться умови економічної стійкості, життєздатності та динамічної конкурентоспроможності їх суб'єктів.

Так, у праці Г. Вечканова можна знайти розділ "Реальний сектор – основа економічної безпеки держави", де автор аналізує вплив окремих сегментів реального сектора на економічне зростання та безпеку держави, а також визначає такі ключові чинники

підтримки реального сектора, як інвестиції, інновації, інформаційне забезпечення, науково-технічний прогрес, наукомісткі види економічної діяльності та галузі економіки [1, с. 78–140].

У В. Богомолова окремим структурним підрозділом праці [2, с. 55–79] виділено "Економічна безпека держави у реальному секторі економіки", де науковець пропонує методику аналізу поточного стану розвитку реального сектора економіки та визначає загрози і напрями забезпечення його економічної безпеки, виокремлюючи тіньову економіку та корупцію найбільш істотними загрозами безпеці держави.

Сучасні загрози безпеки реального сектора економіки досліджуються у праці [3, с. 106–309]. Важливо, що науковцями використовується поняття "економічна безпека держави в реальному секторі економіки". Втім, не вдаючись до його обґрунтування, сутнісна декомпозиція економічної безпеки реального сектора передбачає її поділ за напрямками на зовнішню- та внутрішньоекономічну безпеку, а функціонально-галузевими сферами безпеки реального сектора визначені енергетична, продовольча та інформаційна безпека (рис. 1).

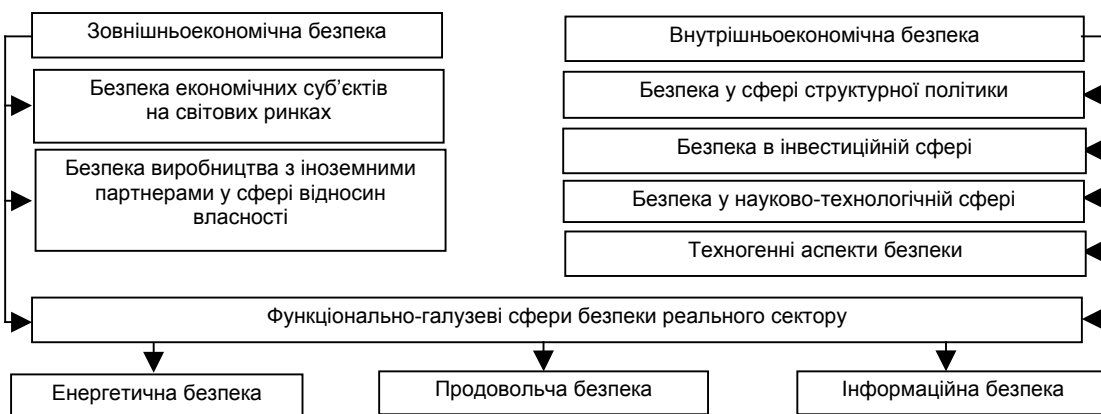

Рис. 1. Економічна безпека реального сектора економіки (сутнісна декомпозиція поняття)
Складено за [3, с. 108].

Прискіпливе вивчення поданої на рис. 1 структури дозволяє стверджувати про визначення науковцями більшості структурних складових економічної безпеки реального сектора економіки, які відповідають і структурним складовим безпеки держави. Втім, відсутніми є макроекономічна, фінансова та соціально-демографічна безпека, що вважаємо частково справедливим, адже вплив реального сектора на ці характеристики економічної безпеки держави скоріше опосередкований, аніж прямиий, безпосередній.

Позаяк, принципово новим, а відтак – важливим є включення такої складової безпеки реального сектора, як безпека у сфері структурної політики. Це дійсно важливо, оскільки нераціональність та тенденції до погіршення структурних співвідношень у си-

стемі національної економіки породжують ризики та загрози, які подекуди більш істотні та системні, а через це складніші, порівняно з традиційними загрозами функціонування і розвитку суб'єктів базових видів економічної діяльності. Попри те вважаємо раціональністю структури економіки більшою мірою критерієм оцінювання ефективності державної політики забезпечення економічної безпеки її реального сектора. У протилежному випадку до структурних складових безпеки реального сектора потрібно було б включити, наприклад, наявність міжгалузевих та коопераційних зв'язків, ефективність відтворювальних процесів тощо.

Корисним у вдосконаленні методологічного апарату економічної безпеки реального сектора економіки є визначення науковцями

таких методологічних аспектів економічної безпеки реального сектора, як: основні методи вирішення завдань (що трактуються формуванням моделі стратегії забезпечення економічної безпеки; систематизацією методів нейтралізації загроз безпеці), стан реального сектора відносно його економічної безпеки (ситуаційно-системний аналіз становища окремих видів економічної діяльності реального сектора; експертно-аналітична оцінка динаміки розвитку реального сектора загалом), вибір індикаторів – параметрів порогових значень безпеки (загальна класифікація, обрання параметрів, методологічні розрахунки параметрів), державне управління системою (обґрунтування ролі держави, визначення змісту та переліку функцій у цій сфері, які реалізуються органами державного управління, державні цільові проекти та програми, відображення регіональних проблем безпеки у прогнозах, стратегії, бюджетній політиці, правове забезпечення) [3, с. 107].

На їх основі вибудовано таке визначення поняття економічної безпеки реального сектора економіки, як сукупність умов та факторів, що забезпечують стійкість, конкурентоспроможність, ефективне використання потенціалу, здатність до динамічного економічного підйому та характеризують економічний суверенітет країни [3, с. 111]. При цьому ключовими аспектами тут виступають "стійкість" та "безпека", які взаємодоповнюються задля забезпечення нормального відтворення виробничого циклу з використанням аналітичної ретרוоцінки ситуації, оперативного виявлення, прогнозування та стратегічної оцінки загроз.

Відзначимо, що одним з найбільш важливих та вірних аспектів, що подаються у визначенні, є зазначення ролі економічної безпеки реального сектора в економіці (ми переконані, що без неї це визначення втрачає зміст), а саме – з метою досягнення економічного суверенітету, тобто незалежності як одного з найважливіших внутрішніх елементів безпеки. Втім, можливо, доцільніше було вказати не лише на суверенітет, але й на стабільність та стійкість, здатність до саморозвитку і прогресу національної економіки.

До такого висновку доходять й інші науковці. Так, Н. Юрків стверджує, що реальний сектор економіки є складною багатоелементною системою із великою кількістю зовнішніх і внутрішніх чинників та взаємозв'язків (міжгалузевих, міжсекторальних, міжрегіональних, міжнародних); через взаємодію його структурно-функціональних складових з іншими елементами економічної системи реальний сектор виступає першоосновою забезпечення стійкого зростання та економічної безпеки держави.

Розділяючи такий підхід, зазначимо, що позитивним також є й те, що науковець не обмежується станом розвитку базових видів економічної діяльності, реалізацією економічного потенціалу їх суб'єктів та збалансованістю структури економіки, а розширює умови безпеки реального сектора субрегіональним рівнем та навіть просторово-структурною взаємодією суб'єктів базових видів економічної діяльності [4, с. 25–26].

Важливість забезпечення економічної безпеки реального сектора економіки посилюється залежністю вітчизняного внутрішнього ринку від зовнішньоекономічної кон'юнктури, недостатньою ефективністю використання матеріальних ресурсів, переважанням галузей з невеликою часткою доданою вартістю, низьким технологічним рівнем укладу, недосконалістю законодавства для прискорення розвитку національної економіки на інноваційних засадах, високим рівнем тінізації економічних відносин, надмірним впливом іноземного капіталу на розвиток стратегічно важливих для держави галузей.

Державна політика у сфері зміцнення економічної безпеки реального сектора економіки потребує вдосконалення шляхом підвищення системності і комплексності, подолання нерациональності та короткостроковості планування, впровадження дієвих методів та засобів, спрямованих на досягнення поставлених завдань, усунення недосконалості інституціонального середовища, запровадження ефективного державного моніторингу і контролю.

Однак, недостатність функціонально-структурного забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях управлінської ієрархії загрожує життєздатності економіки, яка базується на стабільності і міцності підсистем, що її формують. Очевидно, що негативні наслідки на мікрорівні поступово генерують загрози вищим рівням управління. Без належної протидії таким загрозам процес деградації може стати безповоротним, а інститут національної безпеки паралізується системними перешкодами не лише розвитку, а й стійкості, суверенності. Саме тому, економічна безпека реального сектора, будучи підсистемою економічної безпеки держави, й сама виступає об'єктом безпеки, адже її гарантування є важливим завданням державної політики екосистеми. Відповідно, захисту потребують економічні інтереси суб'єктів реальної економіки.

IV. Висновки

Отже, економічна безпека реального сектора економіки як підсистема економічної безпеки держави характеризується сукупністю умов захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз, функціонування і розвитку його суб'єктів, їх здатності задовольняти потреби держави та її громадян (у товарах,

роботі, послугах), реалізувати економічний потенціал, забезпечувати структурно і просторово збалансований розвиток національного господарства. Втім, аспект економічної безпеки реального сектора як об'єкта дослідження в системі економічної безпеки держави є значно ширшим. Це обумовлюється його значенням та впливом на характеристики і співвідношення у елементах внутрішньої структури, структурних та функціональних напрямках і складових, принципах і завданнях забезпечення, загрозах економічній безпеці держави. Відповідно, аналіз стану та ефективності державної політики забезпечення економічної безпеки держави відокремлено від розвитку та безпеки реального сектора її економіки є об'єктивно неповноцінним. Немаловажливим є й такий аспект ролі реального сектора, як забезпечення самозайнятості та підприємницької (ділової) активності населення. Саме від сприятливості умов створення і функціонування суб'єктів малого бізнесу, готовності та бажання співпрацювати з ними (у тому числі з метою підготовки і реалізації інноваційних проектів, дослідження ринку та тестування нових виробів (послуг)) великих та середніх підприємств, психологічної та фахово-професійної підготовленості підприємців залежить розширення сектору малого бізнесу, як сегменту реальної економіки, та належного виконання ним соціально-економічної ролі.

Відтак, одним з найважливіших аспектів, від якого залежать практично всі характеристики економічної безпеки держави, а також виконання завдань розвитку реального сектора економіки, є конкурентоспроможність продукції (товарів, робіт, послуг) та ефективність технологічних процесів його суб'єктів. Це, у свою чергу, визначається обсягами інвестиційно-інноваційної діяльності у реальному секторі національного господарства. Отже, подальші наукові дослідження за цією тематикою мають стосуватися сутнісно-типоло-

гічних характеристик інвестиційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки реального сектора економіки.

Список використаної літератури

1. Вечканов Г.С. Экономическая безопасность : учеб. для вузов / Г.С. Вечканов. – СПб : Питер, 2007. – 384 с.
2. Богомолов В.А. Экономическая безопасность : учеб. пособ. для вузов / В.А. Богомолов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 303 с.
3. Экономическая безопасность России: общий курс : учебник / под ред. В.К. Сенчагова. – 2-е изд. – М. : Дело, 2005. – 896 с.
4. Юрків Н.Я. Забезпечення економічної безпеки реального сектору економіки України : автореф. дис. ... д. е. н. : спец. 21.04.01 "Економічна безпека держави (економічні науки) / Н.Я. Юрків ; Львівська комерційна академія Центральної спілки споживчих товариств України. – Львів, 2013. – 38 с.
5. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія / Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін. ; за ред. Гейця В.М. – Х. : Інжек, 2006. – 240 с.
6. Юрків Н.Я. Економічна безпека реального сектора економіки України: стратегічні пріоритети і теоретико-методологічні засади забезпечення : монографія / Н.Я. Юрків . – Львів : ПАІС, 2012. – 400 с.
7. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010–2014 роки [Електронний ресурс] / Комітет з економічних реформ при Президенті України [Інтернет-ресурс Кабінету Міністрів України]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
8. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2012. – 256 с.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2013.

Иляш Н.И. Методологические аспекты исследования экономической безопасности реального сектора экономики Украины

Статья посвящена проблемам определения места и роли экономической безопасности реального сектора экономики в системе экономической безопасности государства. Усовершенствована суть понятия экономической безопасности реального сектора экономики. Определены существенные характеристики функционирования реального сектора экономики. Проанализировано влияние отдельных сегментов реального сектора на экономический рост и безопасность государства. Определены основные угрозы и направления обеспечения экономической безопасности реального сектора экономики Украины. Проведен анализ эффективности государственной политики обеспечения экономической безопасности государства. Предложена методика анализа текущего состояния развития реального сектора экономики Украины.

Ключевые слова: экономическая безопасность государства, реальный сектор экономики, экономическая безопасность реального сектора экономики, инвестиционно-инновационное обеспечение экономической безопасности.

Ilyash N. Methodological aspects of economic security of real economy of Ukraine

This article is devoted to the problems of determining the place and role of the economic security of the real economy in the system of economic security. Improved the essence of the concept of economic security of the real economy. Outlines the consequences of functional failure of structural economic security at all levels of the management hierarchy. The necessity of incorporating such a component security of the real sector as security in the area of structural policy in Ukraine. The object of study defined the process of strengthening the economic security of the real economy. Outlines the essential characteristics of the functioning of the real economy. Accordance most structural components of the economic security of the real sector structural component security. The influence of individual segments of the real sector for economic growth and national security. Definitely an investment, innovation, information management, scientific and technological progress, knowledge-intensive economic activities and economic sectors, as key factors supporting the real economy of the state. An identification of the essential characteristics and classification aspects of the research the real economy. The main threats and areas of economic security real economy of Ukraine. Definitely the economic security of the real sector important task of public policy ekosesteytu. The analysis of the status and effectiveness of public policies to ensure economic security. Proved the dependence of economic security real sector of the national domestic market. Analyzed the methodological aspects of the economic security of the real sector as methods of solving problems, the state of the real sector relative to its economic security, the choice of indicators - parameter thresholds security governance system. Definitely rational economic structure criterion evaluating the effectiveness of public policy economic security of the real sector. The proposals on the role of the real sector as providing self-employment and entrepreneurship (business) activity of the population. The method of analysis of the current state of the real sector of economy of Ukraine. Definitely the competitiveness of goods (works, services), one of the most important aspects of economic performance security.

Key words: economic security of the state, the real economy, the economic security of the real economy, investment and innovative economic security.